

شناسایی و بررسی ابعاد مدل کسب‌وکار شرکتی در بانک‌های اسلامی

دکتر کامران ندری^۲

لیلا محرابی^۱

تاریخ:

چکیده

تحولات فضای کسب‌وکار بانکی نسبت به گذشته زمینه ایجاد حرکتی نوین به سمت رویکردی متفاوت با نیازهای مشتریان، کسب مزیت‌های رقابتی و اصلاح نظام بانکی را طی سال‌های گذشته رقم زده است. بانکداری شرکتی یک مدل جدید کسب‌وکار در نظام بانکی است که در بیشتر بانک‌های تجاری بزرگ و تراز اول جهان رواج دارد که با ارائه مجموعه‌ای از خدمات بانکی مورد نیاز مشتریان (اشخاص حقوقی نهادها و شرکت‌های بزرگ و کوچک) به شاه کلید تخصیص بهینه منابع، مدیریت بهینه نقدینگی و سودآوری بانک‌های تجاری و تخصصی تبدیل شده است. در این میان، با توجه به رشد شتابان بانکداری اسلامی و اهمیت بانکداری شرکتی به عنوان یک الزام در فضای رقابتی موجود، بانک‌های اسلامی نیز در حال آماده‌سازی و تجهیز خود برای بهره‌گیری از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های آن بر اساس استانداردها و موازین شریعت هستند. لذا، در این مقاله سعی شده است با روش تحلیلی-توصیفی، پس از معرفی اجمالی بانکداری شرکتی و تجربه بانک‌های پیشرو در جهان، خصوصیات و ساختار مدل کسب‌وکار شرکتی در بانک‌های اسلامی شناسایی و سپس انواع خدمات و محصولات مالی منطبق بر شریعت و عقود اسلامی که توسط بانک‌های اسلامی منتخب به مشتریان خاص در حوزه بانکداری شرکتی ارائه می‌شود، مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. در پایان نیز بر مبنای نتایج بدست آمده، پیشنهاداتی برای راه‌اندازی هر چه بهتر بانکداری شرکتی در نظام بانکی ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: مدل کسب‌وکار، بانکداری شرکتی، بانکداری اسلامی
طبقه‌بندی JEL: Q13, P13, G24

^۱ پژوهشگر، پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی ج.ا.ا.؛ L.mehrabian@mbri.ac.ir

^۲ عضو هیأت علمی دانشگاه امام صادق (ع)، مدیر گروه بانکداری اسلامی پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی ج.ا.ا.؛ k.nadri@gmail.com

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

مقدمه

تحولات فضای کسب‌وکار بانکی نسبت به گذشته زمینه ایجاد حرکتی نوین به سمت رویکردی متفاوت با نیازهای مشتریان، کسب مزیت‌های رقابتی و اصلاح نظام بانکی را طی سال‌های گذشته رقم زده است. در واقع افزایش سطح انتظارات مشتریان و تمایل آنها به دریافت خدمات مالی و بانکی بهتر با استفاده از ابزارها و فن‌آوری‌های نوین برای تسهیل و تسریع در کسب و کار خود زمینه ایجاد این تحول در نظام بانکی را ایجاد کرده است. از سوی دیگر، با جهانی‌شدن بازارهای مالی و فعالیت‌های تجاری شرکت‌ها در سطح جهانی، بانکداری شرکتی به عنوان یک نیاز اصلی و اساسی کسب و کار در دنیای امروز شناخته شده که به تأمین مالی بخش‌های مختلف بازارهای مالی جهانی برای مشتریان خود می‌پردازد و خدمات بانکی متنوعی را برای کمک، تسهیل و تسریع معاملات تجاری در اقصی نقاط دنیا برای زنجیره ارزش مشتریان خود فراهم می‌آورد.

بانکداری شرکتی یک مدل جدید کسب‌وکار در نظام بانکی است و به عنوان یکی از ارکان اصلی استراتژی کلان بانکداری جامع در بیشتر بانک‌های تجاری بزرگ و تراز اول جهان رواج دارد که با ارائه مجموعه‌ای از خدمات بانکی مورد نیاز مشتریان (اشخاص حقوقی نهادها و شرکت‌های بزرگ و کوچک) به شاه کلید تخصیص بهینه منابع، مدیریت بهینه نقدینگی و سودآوری بانک‌های تجاری و تخصصی تبدیل شده است. از سوی دیگر، با توجه به رشد شتابان بانکداری اسلامی و اهمیت بانکداری شرکتی به عنوان یک الزام در فضای رقابتی موجود، بانک‌های اسلامی نیز در حال آماده‌سازی و تجهیز خود برای بهره‌گیری از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های آن بر اساس استانداردها و موازین شریعت هستند. در این میان، ویژگی‌های بانکداری اسلامی از جمله تسهیم ریسک در میان سهامداران بانک‌های شرکتی با استفاده از مکانیزم‌های تعبیه شده در محصولات مالی اسلامی ابزاری است که می‌تواند سبب تقویت استحکام و تقویت مالی شرکتی‌ها شود.

با توجه به موارد فوق، بانک‌های مختلف اهداف گوناگونی را در بانکداری شرکتی دنبال می‌کنند که شناخت و بررسی دقیق آنها در پیشبرد صنعت و چرخه‌های اقتصادی از اهمیت قابل توجهی برخوردار می‌باشد. لذا با توجه به اهمیت موضوع در این مقاله، پس از مروری بر مفاهیم و ساختار بانکداری شرکتی، به بررسی روند بانکداری شرکتی در دنیا پرداخته و سپس ساختار مدل کسب‌وکار شرکتی در بانک‌های اسلامی و انواع خدمات مالی و بانکی منطبق بر شریعت و عقود اسلامی که توسط بانک‌های اسلامی به مشتریان خاص در حوزه بانکداری شرکتی ارائه می‌شود، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

مفهوم بانکداری شرکتی و ضرورت اجرای آن

بانکداری شرکتی یک استراتژی در سطح کسب‌وکار بانکی و یکی از ارکان اصلی استراتژی کلان بانکداری جامع است. در این نوع از بانکداری تمرکز بر نیازهای مشتریان شرکتی و ایجاد راهکارهای بانکی و مالی متناسب و پاسخگویی موثر و دقیق به آنها با بهترین کیفیت در اولویت قرار می‌گیرد. (باقری، ۱۳۹۳) در واقع، بانکداری شرکتی عبارت است از مجموعه خدمات بانکی طراحی شده جهت برآوردن نیازهای ویژه مشتریان شرکتی با توجه به شرایط و مسایل خاص هر کسب‌وکار. در بانکداری شرکتی علاوه بر ارائه خدمات تسهیلاتی و اعتباری به ارائه خدمات غیر مالی نیز پرداخته می‌شود که در مجموع می‌توان گفت بانکداری شرکتی توانایی یک بانک در ارائه خدمات اعتباری متناسب با مسایل پیچیده یک شرکت، تهیه بسته‌های متنوع و خاص تأمین مالی، تسهیل تجارت بین‌المللی برای کسب‌وکارهای دارای بازارهای جهانی، اعطای خطوط اعتباری به شرکت‌ها، تسهیلات سرمایه در گردش، کمک به مدیریت مالی شرکت‌ها، ارائه انواع خدمات مشاوره‌ای، مدیریت نقدینگی، خدمات بانکداری الکترونیکی، خدمات ارزی، خدمات مدیریت ریسک و... است که معمولاً با تکیه بر روابط نزدیک بین شرکت‌ها و مدیران حساب شکل می‌گیرد. (سعیدی، ۱۳۹۳)

با توجه به تعاریف یادشده بانک‌های مختلف دنیا، اهداف متفاوتی را برای توسعه اهداف شرکتی خود در نظر می‌گیرند. با این حال، اهداف کلی بانکداری شرکتی را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

- ✓ نوآوری در ارائه محصولات و خدمات کامل و متنوع بانکی در حوزه بانکداری شرکتی با هدف ارزش‌آفرینی بیشتر برای مشتریان
- ✓ افزایش سرعت، دقت و کیفیت در ارائه خدمات مورد نیاز مشتریان شرکتی
- ✓ کمک به بهبود ارتباط‌های کاری سازنده برای رشد و توسعه کسب‌وکارها از طریق مدیریت منابع مالی
- ✓ فراهم آوردن امکان ارائه خدمات تخصصی و اختصاصی به هر یک از مشتریان شرکتی
- ✓ بهینه‌سازی ترکیب دارایی‌ها و بدهی‌های مشتریان شرکتی به منظور مدیریت ریسک
- ✓ انجام مشاوره‌های تخصصی در حوزه‌های بازاریابی، حقوقی، مالیاتی و غیره.

درواقع بانکداری شرکتی فرصتی برای بانک‌های تجاری ایجاد می‌کند تا از این طریق بتوانند به تقسیم‌بندی مشتریان خود بپردازند و تمرکز خود را بر بخش مهمی از مشتریان قرار بدهند. علاوه بر این با شناسایی نیازهای مشتریان خاص خود، راهکارها و اقدامات خود را برای تأمین نیازهای آنها انجام داده و از طریق ارائه خدمات خاص به مشتریان این حوزه که بخش قابل توجهی از مشتریان بانک است می‌توانند سودآوری خود را بهبود بخشند. در انتها نیز با برآورده کردن نیازهای خاص، مشتریان خود را حفظ و رضایتمندی آنها را افزایش داده و سبب جذب مشتریان جدید و بالقوه به سمت بانک و افزایش حجم مبادلات و ارزش افزوده اقتصادی در حوزه شرکتی خواهند شد.

رویکردهای بانکداری شرکتی

برای بانکداری شرکتی می‌توان دو رویکرد بانکداری شرکتی مبتنی بر محصول محور و بانکداری شرکتی مبتنی بر سازمان و ساختار محوری تعریف نمود. در رویکرد بانکداری شرکتی مبتنی بر محصول محور، بانک خدمات بانکداری شرکتی را به صورت مجموعه محصولات قابل عرضه متناسب در سطح مشتریان بزرگ، طراحی و ارائه می‌کند. مشتریان این نوع بانک‌ها می‌توانند با استفاده از کارت‌های هوشمند یا با استفاده از تکنیک‌های شناسایی خودکار در شعب از خدمات بانکی قابل توجهی بهره‌مند شوند. مهم‌ترین ویژگی این بخش نیاز به ارتباط مستقیم و شناخت دایمی روسای شعب از این مشتریان دارد تا در زمان نیاز با حضور در شعب بهترین خدمات را با توجه به نیازهای مشتری و سطح خدمت‌رسانی بانک ارائه کنند. (همان)

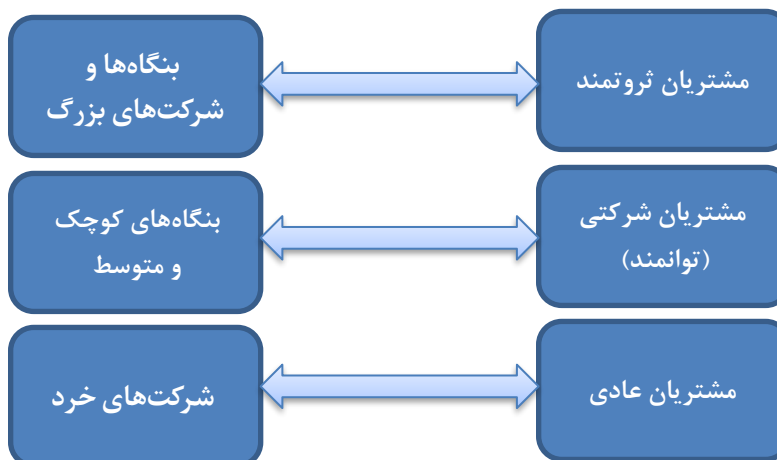
بانکداری شرکتی مبتنی بر سازمان و ساختار محوری نوع دیگری از بانکداری شرکتی است که در آن بخشی از بانک، وظیفه هدایت تیم عملیاتی، محصولات و ارائه خدمات را متناسب با انواع مشتریان حقوقی در بانک برعهده دارند. این تیم با استفاده از امکانات خود به شناسایی مشتریان بزرگ پرداخته و با جداسازی عملیات این شرکت‌ها از عملیات جاری شعب، راهکارهایی مناسب و خدمات سفارشی را در بالاترین سطح و با توجه به نیازهای شرکت‌ها و مشتریان بزرگ ارائه می‌دهند.

مشتریان بانکداری شرکتی

مشتری در بانکداری شرکتی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و تعداد مشتریان نسبت به سایر بخش‌ها بسیار کمتر می‌باشد، لذا تقسیم مشتریان با هدف تخصیص بهینه منابع و ارائه شیوه‌های نوین به هر بخش دارای مزیت است. کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی با استناد به شاخص فروش و درآمد و صورت‌های مالی حسابرسی شده آنها جزو مشتریان بانکداری شرکتی به شمار می‌روند. (لارنتیس، ۱۳۹۳) در این راستا، برای هرکدام از مشتریان شرکتی به منظور پاسخگویی به نیازهای مالی و بانکی یک کارشناس ارتباط با مشتریان در نظر گرفته می‌شود. علاوه بر این، شرکت‌های نوپا و یا شرکت‌هایی که به تازگی فعالیت خود را آغاز نموده‌اند نیز با توجه نوع صنعت و میزان رشد آنها، سرمایه اولیه و برنامه‌های توسعه‌ای و همچنین شرایط بازار مورد بررسی قرار گرفته و در صورت پیش‌بینی فروش سه سال آتی این شرکت‌ها با معیارهای در نظر گرفته شده، می‌توانند در گروه مشتریان شرکتی قرار گیرند. با توجه به شکل ۱ می‌توان گفت مشتریان ثروتمند بانکداری اختصاصی متناظر با بنگاه‌های بزرگ در بانکداری شرکتی هستند و مشتریان توانمند بانکداری اختصاصی نیز همانند کسب‌وکارهای کوچک و متوسط برای بانکداری شرکتی می‌باشند. در نهایت نیز مشتریان عادی بانک‌ها همانند کسب‌وکارهای خرد در بانکداری شرکتی هستند.

شکل ۱. مشتریان بانکداری شرکتی

با این اوصاف می‌توان گفت با در نظر گرفتن ارتباط بین مأموریت حوزه شرکتی و مدل‌های بخش‌بندی شده در برخی بانک‌های اروپایی نوعی همپوشانی بین شرکت‌های کوچک و متوسط و ناحیه شرکتی ملاحظه می‌شود. لذا برای بانک‌ها سه گروه مشتری قابل شناسایی هستند:

- ✓ مشتریان عادی و کوچک شامل شرکت‌های خرد، موسسات خصوصی و شخصی.
- ✓ مشتریان شرکتی شامل شرکت‌های کوچک و متوسط.
- ✓ مشتریان بزرگ شامل شرکت‌ها و گروه‌های بزرگ.

از دیدگاه مشتریان، بانک‌های شرکتی، شرکای بانکی معتمد و معتبری هستند که بر اساس یک مدل کسب و کار به آنها خدمات متنوع، انعطاف‌پذیر، سهل و سریعی را ارائه می‌کنند. آن‌ها از شریک خود انتظار دارند که ضمن شناخت کامل از محیط کسب و کار، نیازهای شرکت را در اولویت برنامه‌های خود قرار داده و ضمن برآوردن سریع، کامل و با کیفیت نیازها از طریق ارائه راه‌حل‌ها، مشاوره‌های تخصصی خود را متناسب با تحولات برای بهره‌برداری حداکثری از فرصت‌ها در اختیارشان قرار دهد.

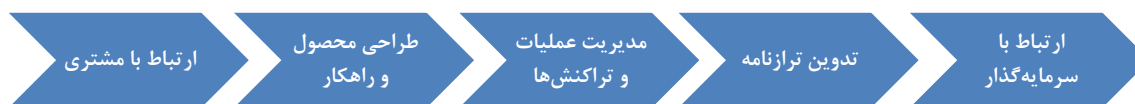
ابعاد مدل کسب و کار بانکداری شرکتی

یکپارچگی بازار، یکی از اساسی‌ترین جنبه‌های موفقیت ساختارهای بخشی در صنعت بانکداری به شمار می‌رود. در این میان، تعامل میان حوزه شرکتی و سایر واحدهای بانکی و توانایی پاسخگویی به نیازهای متنوع و مختلف مشتریان

در این بخش از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشد. در این زمینه بانک‌هایی که به ارایه خدمات شرکتی می‌پردازند با در نظر گرفتن نقش‌های حرفه‌ای برای هر یک از بخش، اقدامات و مسئولیت‌هایی را در تمامی مراحل زنجیره ارزش خود در سطح شعب و یا دفاتر بانکداری شرکتی برعهده دارند که از ارتباط با مشتری تا ارتباط با سرمایه‌گذار را در برمی‌گیرد. (شکل ۲)

شکل ۲. زنجیره ارزش بانکداری شرکتی

به طور کلی، بخش بانکداری شرکتی، مسئولیت ایجاد محصولات جدید، ارائه محصول و خدمت، مدیریت و توسعه ارتباط با مشتریان و تطبیق با قوانین و مقررات قانونی کشور را برعهده دارد. در این راستا، برخی از خدمات و محصولات بانک‌ها برای مشتریان شرکتی عبارتند از:

- تسهیلات و تأمین مالی شرکتی: برنامه‌های تسهیلاتی کوتاه‌مدت، بلندمدت و میان‌مدت. تأمین مالی پروژه‌ها، سرمایه‌گذاری املاک و مستغلات، تأمین مالی سرمایه در گردش، مشاوره‌های مالی، خدمات گشایش اسناد اعتباری و ضمانت‌نامه‌ها و غیره.
- نظام پرداخت: پرداخت‌های بین‌المللی، پرداخت‌های داخلی، کارت‌های اعتباری و نقدی برای شرکت‌ها، انتقال الکترونیکی وجوه، مدیریت نقدینگی و چک و غیره.
- مدیریت ریسک مالی: خدمات مدیریت ریسک نوسان نرخ ارز، خدمات مدیریت ریسک نرخ بهره، خدمات مدیریت ریسک قیمت، خدمات مدیریت دارایی‌ها/بدهی‌ها (شخصی یا شرکتی)، مدیریت ریسک موجودی کالا و خدمات مربوط به مدیریت ریسک کسب‌وکار شامل ریسک بیمه شرکت‌ها، ریسک بیمه اشخاص و مدیریت انتقال ثروت.
- خدمات بین‌المللی: قرارداد مشارکت و همکاری با بانک‌های خارجی، شرکت‌های تابعه و شعب در خارج از کشور.

در این راستا، بانک‌ها به طور عمده تمرکز بیشتری روی اعطای تسهیلات به مشتریان شرکتی و ارائه برخی از محصولات همچون خدمات مدیریت دارایی و پرداخت دارند و محصولات دیگری نظیر خدمات مدیریت ریسک صنعت و خدمات موقعیت‌یابی در بازار به صورت حاشیه‌ای در نظر گرفته شده‌است. با این اوصاف می‌توان دو مدل برای ارائه خدمات بانکداری شرکتی در شعب تعریف شده است:

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

الف) شعب بانکداری شرکتی که در زمینه عملیات پایه‌ای، توسط شعب بانکداری خرد پشتیبانی می‌شوند.
ب) شعب بانکداری شرکتی، کاملاً مستقل، حتی در زمینه عملیات پایه‌ای.

بخش اعظمی از بانک‌ها مدل نخست را برای ارائه خدمات بانکداری شرکتی انتخاب می‌کنند. زیرا آنها بر این باورند که با استفاده از شعب بانکداری خرد برای انجام عملیات پایه‌ای بانک می‌توان از دوباره‌کاری‌ها و اعمال هزینه‌های مازاد جلوگیری کرد و در عین حال با تلاش در جهت پیاده‌سازی مدل‌های مناسب می‌توان نسبت به جلوگیری از ایجاد نارضایتی در مشتریان اقدام نمود. با وجود این، پایبندی به این مدل و پیاده‌سازی و سازماندهی آن به زمان زیادی نیاز دارد و بانک‌های بزرگ که عمده مشتریانشان شرکت‌های بزرگ هستند، عمدتاً گرایش بیشتری به سوی مدل‌های کاملاً تخصصی و ایجاد ساختارهای بخشی مستقل دارند. (والین، ۲۰۱۵)

به طور کلی، علاوه بر اهمیت نقش مشتری و هر یک از بخش‌های مرتبط با بانکداری شرکتی از جمله ایجاد ارتباط چند کاناله، می‌توان گفت ایجاد بخش پشتیبان برای ایجاد هماهنگی‌های ویژه و زیرساخت‌های پشتیبانی لازم در بانکداری شرکتی از اهمیت قابل توجهی برخوردار می‌باشد. در این راستا، ایجاد زیرساخت‌های لازم بر مبنای کانال‌های ارتباطی، نظام حسابداری و مالی مناسب، مسایل حقوقی و منابع انسانی آموزش‌دیده قابل طراحی می‌باشد. جدول ۱، ابعاد بانکداری شرکتی و فعالیت‌های پشتیبان را نشان می‌دهد.

جدول ۱. ابعاد بانکداری شرکتی

کانال‌ها	پرداخت و مدیریت وجوه نقد	تأمین مالی تجاری	مدیریت ریسک مالی	تأمین مالی
شعبه اینترنت موبایل دستگاه خودپرداز	پرداخت‌های داخلی پرداخت‌های بین‌المللی کارت‌های اعتباری	تأمین مالی پروژه‌ها اسناد اعتباری ضمانت‌نامه‌ها	مدیریت دارایی و بدهی بازار بورس بازار پول بازار ارز	تأمین مالی سرمایه در گردش محصولات بدهی همسان‌سازی بدهی
زیرساخت‌ها				
حسابرسی	مسایل شرکتی	تأمین مالی	منابع انسانی	مسایل حقوقی
				ریسک

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

روند بانکداری شرکتی در جهان

پس از بحران دهه ۱۹۳۰ آمریکا، اصطلاح بانکداری شرکتی برای اولین بار مطرح شد و بانک‌های این کشور بر اساس نوع و محل فعالیت، به دو دسته کلی بانک‌های سرمایه‌ای و بانک‌های تجاری تقسیم‌بندی و از فعالیت در حوزه‌های دیگر منع شدند. لذا، در این زمان اصطلاح بانکداری شرکتی برای نشان دادن سرویس‌های قابل ارائه از سوی بانک‌های تجاری به شرکت‌ها مطرح گردید. از دهه ۹۰، این تفکیک‌ها برداشته شده و بانک‌ها که اغلب به صورت هلدینگ فعالیت می‌کردند، توانستند در هر دو زمینه سرمایه‌ای و تجاری به فعالیت بپردازند. پس از بحران‌های مالی سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ نیز زمینه ایجاد اصلاحات لازم در نظام بانکی کشورها رقم خورد و در این زمینه، آیین‌نامه‌ها و مقررات بسیاری در قوانین کشورهای اروپایی و آمریکایی برای توجه به این جنبه از کسب‌وکار در نظام بانکی تصویب گردید. بانک‌های برتر دنیا در ارائه خدمات بانکداری شرکتی به طور معمول با سرمایه‌گذاری روی مزیت‌هایی همچون خدمات و محصولات، عملیات، منابع انسانی، تکنولوژی‌های نوین، بازاریابی و ارتباط با مشتریان به دنبال ارائه بهترین راه‌حل‌های بانکی و مالی به مشتریان شرکتی خود از طریق اتخاذ استراتژی‌ها و ساختارهای متناسب و در نتیجه بهره‌برداری از مزیت‌های بازارهایی هستند که شرکت‌ها بازیگران اصلی آن به حساب می‌آیند.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که عمده بانک‌های شرکتی (تعاونی) در جهان در قالب اتحادیه‌های اعتباری به فعالیت و ارائه خدمات به مشتریان خاص خود می‌پردازند. بر اساس آمار بدست آمده از پایگاه داده‌ای بنک‌اسکوپ^۱ در سال ۲۰۱۶، حدود ۱۱ هزار بانک و یا اتحادیه اعتباری با ارزش کل دارایی‌هایی حدود ۱۴ هزار میلیارد دلار در بیش از ۱۰۰ کشور جهان به فعالیت و تأمین مالی در حوزه‌های مختلف اقتصادی می‌پردازند که نسبت به سال ۲۰۱۱ از رشد ۸ درصدی برخوردار بوده است. این در حالی است که بر اساس طبقه‌بندی جغرافیایی، کشورهای اروپایی، خاورمیانه و کشورهای آسیای مرکزی و آمریکا به ترتیب با ۸۹۰۰ میلیارد دلار، ۳۱۰۰ میلیارد دلار و ۱۷۰۰ میلیارد دلار بیشترین دارایی‌ها را تشکیل می‌دهند.

جدول ۲ شاخص‌های اصلی بانک‌های تعاونی را طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۶ نشان می‌دهد و بیان‌کننده آن است که ترانزنامه‌های آنها طی سال‌های منتخب، نسبتاً پایدار بوده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌گردد، نسبت تسهیلات به سپرده به طور متوسط کمتر از واحد است و نسبت سرمایه به کل دارایی‌ها به عنوان یکی از نسبت‌های اهرمی حدود ۷ درصد است که با توجه به حد استاندارد آن (۵ درصد)، وضعیت مناسب سرمایه را در بانک‌های مذکور تأیید می‌کند.

¹ Bankscope Database

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

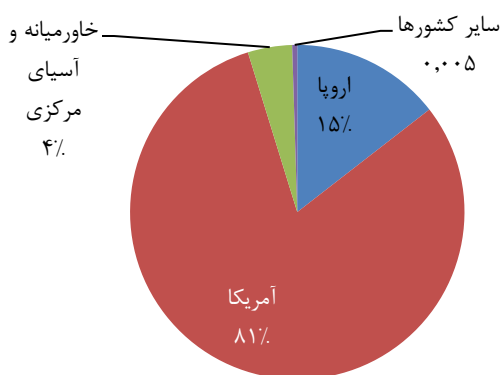
جدول ۲. شاخص‌های مهم ترازنامه‌ای بانک‌های تعاونی در جهان (ارقام به میلیون دلار)

سال	دارایی‌ها	سرمایه	تسهیلات	سپرده
۲۰۱۱	۱۲۷۷۷۴۰۰	۶۶۱۵۸۲	۵۱۷۶۸۲۷	۷۹۱۵۸۵۶
۲۰۱۲	۱۲۶۴۶۲۰۲	۶۸۲۸۳۸	۵۱۳۰۸۹۲	۸۰۳۶۷۰۰
۲۰۱۳	۱۵۲۳۸۹۷۷	۹۳۸۶۴۰	۶۹۴۶۵۳۴	۱۰۲۳۲۱۶۹
۲۰۱۴	۱۴۳۸۵۰۷۲	۹۴۰۹۶۲	۶۴۷۴۱۸۵	۹۴۶۸۶۸۸
۲۰۱۵	۱۳۶۸۴۰۵۲	۹۴۳۷۲۸	۶۳۰۲۸۵۲	۹۳۲۶۸۱۵
۲۰۱۶	۱۳۷۷۹۹۷۵	۹۴۵۶۰۹	۶۳۹۱۸۱۶	۹۴۵۷۰۸۳

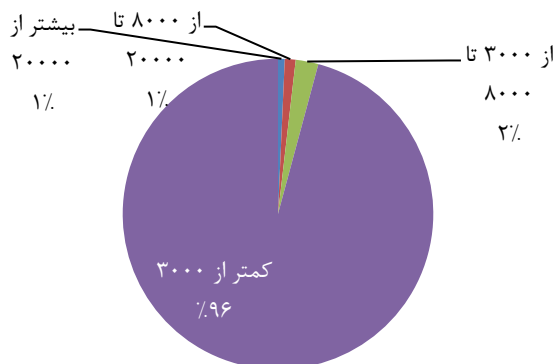
منبع: پایگاه داده‌ای بنک‌اسکوپ.

از لحاظ توزیع بانکی نیز، همان‌طور که نمودارهای ۱ و ۲ نشان می‌دهد، حدود ۸۰ درصد بانک‌های تعاونی جهان در سال ۲۰۱۶ متعلق به آمریکا (با ۸۶۰۰ بانک تعاونی و اتحادیه اعتباری) و پس از آن به ترتیب متعلق به کشورهای اروپایی (۱۵۰۰ بانک) و خاورمیانه و آسیای مرکزی (۴۶۰ بانک) می‌باشد. از سوی دیگر، بررسی تعداد بانک‌های تعاونی بر اساس دارایی‌های آنها نیز نشان می‌دهد که ۹۶ درصد از بانک‌های تعاونی در جهان در رده کمتر از ۳۰۰۰ میلیون دلار، حدود ۲ درصد بین ۳۰۰۰ تا ۸۰۰۰ میلیون دلار و تنها ۱ درصد از بانک‌های تعاونی دارایی‌هایی بیش از ۲۰۰۰۰ میلیون دلار دارند که نشان می‌دهد بیشترین بانک‌های ارائه‌دهنده خدمات شرکتی در جهان جزو بانک‌های کوچک و متوسط به شمار می‌روند.

نمودار ۱: توزیع بانک‌های تعاونی جهان به تفکیک مناطق مختلف جغرافیایی

نمودار ۲: توزیع بانک‌های تعاونی جهان بر اساس مقدار دارایی‌ها (ارقام طبقه بندی به میلیون دلار)

بر اساس رتبه‌بندی انجام شده در سال ۲۰۱۶، ۱۰ بانک برتر شرکتی بر مبنای ارزش کل دارایی‌ها در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴. برترین بانک‌های شرکتی در جهان بر مبنای ارزش دارایی‌ها (سال ۲۰۱۶)

ردیف	نام بانک	نام کشور	ارزش کل دارایی‌ها (میلیارد دلار)
۱	Crédit Agricole Group	فرانسه	۱۸۱۶
۲	The Norinchukin Bank	ژاپن	۹۵۵
۳	BPCE SA	فرانسه	۸۰۷
۴	Cooperatieve Rabobank U.A.	هلند	۷۰۰
۵	DZ Bank AG	آلمان	۵۴۰
۶	Raiffeisen Schweiz Genossenschaft	سوئیس	۲۱۵
۷	OP Financial Group	فنلاند	۱۴۱
۸	Credit Mutuel Arkea SA	فرانسه	۱۲۷
۹	Cobank, ACB	آمریکا	۱۲۶
۱۰	Unione di Banche Italiane Scpa	ایتالیا	۱۱۸

منبع: پایگاه داده‌ای بنک‌اسکوپ

با توجه به اهمیت مشتریان در بانکداری شرکتی می‌توان گفت موفقیت بانک‌های شرکتی در جهان تنها با میزان دارایی‌های آنها سنجیده نمی‌شود بلکه مولفه‌های دیگری همچون ارزش‌آفرینی برای مشتریان در این حوزه و ارائه راهکارهایی متناسب با بازار از طریق انتخاب ترکیبی از فرآیندهای کار، نظام مدیریتی، ساختار سازمانی و فرهنگی که منجر به انجام تعهد ارزش‌آفرینی آنها می‌شود، نقش قابل توجهی در موفقیت بانک‌های شرکتی ایفا می‌نماید. بر مبنای مطالعات موسسه تحقیقاتی گرینویچ^۱ در سال‌های اخیر دویچه بانک آلمان^۲ و بانک پاریباس PBN^۳ فرانسه به عنوان برترین بانک‌های اروپایی با شعار بانکی برای تغییر جهان در بخش بانکداری شرکتی شناخته شده است. حدود نیمی از شرکت‌های بزرگ اروپایی از خدمات بانکداری شرکتی این دو بانک استفاده می‌کنند و برخی بر این باورند که رهبری دویچه بانک در بانکداری اروپا ناشی از توانمندی و ظرفیت‌های این بانک در بخش بانکداری شرکتی است. (موسسه گرینویچ، ۲۰۱۶)

¹ Associates Greenwich

² DZ Bank

³ BNP Paribas Bank

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

در مجموع می‌توان گفت علت موفقیت این دو بانک و بانک‌های مشابه آنها در بازارهای خارج از کشور بر این است که می‌توانند مشتریان محلی خود را در خصوص مسائل اصلی بانکداری و مدیریت نقدینگی حمایت نمایند. حوزه بانکداری شرکتی در عمده این بانک‌ها شامل بخش‌های محصول، ریسک، عملیات تکنولوژی، منابع انسانی، بازاریابی و ارتباطات است و با تعریف مدیر پشتیبانی و ارتباط با مشتریان توانستند از طریق فروش محصولات بیشتر با درک کسب‌وکار مشتری و اصلاح و تطبیق خدمات متناسب با نیازهای مشتریان نقش قابل توجهی در حوزه ارزش آفرینی برای مشتریان بانکداری شرکتی داشته باشند. (رابطی، ۱۳۹۳)

از سوی دیگر، آن گروه از نهادهای مالی که در حال احیای استراتژی‌های خود پس از سپری کردن بحران‌های اقتصادی هستند، بر این امر اتفاق نظر دارند که آسیا، جذاب‌ترین بازار بانکداری شرکتی و بانکداری سرمایه‌گذاری را در اختیار دارد و با رشد ۴۵ درصدی در این حوزه روبرو بوده است. البته با توجه به میزان توسعه‌یافتگی این منطقه، اعمال اقدامات قانونی و مدل‌های کسب‌وکار، همواره محدودیت‌هایی برای فعالیت‌های برون‌مرزی بانک‌های کشورهای آسیایی وجود داشته که منجر به تمرکز بیشتر بر بازارهای داخلی شده است. با این وجود سه فرصت مهم در برابر بانک‌های آسیایی وجود دارد که عبارتند از: (مک‌کینزی، ۲۰۱۴)

- رشد بخش شرکت‌های متوسط
- رشد بازارهای سرمایه آسیا
- توسعه مستمر بانکداری تراکنشی^۱ آسیا

ابعاد مدل کسب‌وکار شرکتی در بانک‌های اسلامی

بانکداری اسلامی و بانکداری شرکتی از ویژگی‌های مشترک زیادی برخوردار می‌باشند. هر دو به عنوان یک موسسه سپرده‌گذاری مالی به جمع‌آوری وجوه در قالب سپرده و به تخصیص آنها براساس تقاضای مشتریان و تحت شرایط خاصی بر مبنای قرارداد می‌پردازند. از این‌رو، این واسطه‌های مالی نیز همانند بانک‌های تجاری متعارف به تعیین محل تخصیص منابع و پس‌اندازهای جذب‌شده با توجه به نیازهای خاص مشتریان خود می‌پردازند.

فراتر از این، تسهیم و به اشتراک‌گذاری ریسک میان سپرده‌گذاران، یکی از شباهت‌های اساسی میان بانک‌های اسلامی و بانک‌های شرکتی (از جمله اتحادیه‌های اعتباری) به شمار می‌رود. در یک بانک اسلامی، به اشتراک‌گذاری ریسک بسیار قابل مشهود است. پس‌اندازکنندگان در حساب‌های سرمایه‌گذاری نامحدود، سهمی متناسب با درآمد بانک منهای هزینه‌های عملیاتی و سایر هزینه‌ها (هزینه‌های غیر بهره‌ای) را دریافت می‌کنند. این چرخه بازدهی در طول زمان می‌تواند تغییر کند و حتی منفی باشد. در یک بانک شرکتی نیز سپرده‌گذاران علاوه بر دریافت بهره بر روی

^۱ بانکداری تراکنشی به عنوان مجموعه ابزارها و خدماتی تعریف می‌شود که بانک‌ها به شرکای تجاری خود پیشنهاد می‌دهند تا آنها از مبادله کالا، جریان‌های پولی یا اسناد تجاری پشتیبانی مالی به عمل آورند.

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

حساب‌هایشان، مشمول دریافت سود تقسیم‌شده (سود سهام) هستند که بستگی به درآمد بانک منهای هزینه‌های عملیاتی و سایر هزینه‌ها (در حال حاضر شامل هزینه‌های بهره) دارد که این سود تقسیم شده نیز در طول زمان دارای نوسان است که به طور معمول کمتر از نرخ بهره نیست.

برای درک بهتر این مسأله، حساب‌های مالی و حساب سود و زیان یک بانک تجاری متعارف، یک بانک شرکتی و یک بانک اسلامی را در نظر بگیرید. در هر سه نهاد، دارایی‌ها با (A)، سپرده‌ها با (D) و سرمایه با (K) نشان داده شده است. این نهادهای تجاری درآمد ناخالص (R) را کسب می‌نمایند و دارای هزینه عملیاتی (C) و نرخ بهره سپرده (i) هستند. بانک‌های اسلامی سهم x از درآمد خالص خود را به سپرده‌گذاران اختصاص می‌دهند که این سهم، میزان ورود و جذب منابع در قالب حقوق صاحبان سهام بانک، حساب‌های سرمایه‌گذاری و تلاش مدیریتی بانک را نشان می‌دهد.

در ساده‌ترین حالت، فرض بر این است که بانک از لحاظ سودآوری در وضعیت مناسبی قرار دارد و با بدست آوردن سود کافی می‌تواند به تمام تعهدات خود عمل نماید. جدول ۵ بازدهی ذینفعان از جمله سهامداران و سپرده‌گذاران را در هر سه نهاد تجاری با توجه به شرایط یادشده نشان می‌دهد. برای بانک شرکتی، وضعیت سپرده‌گذاران با سهامداران یکسان است و بازپرداخت برای سپرده‌گذاران یا سهامداران یک اتحادیه اعتباری برابر است با بهره دریافتی به علاوه سود سهام. لذا در مجموع می‌توان گفت بازدهی کل در بانک‌های شرکتی بستگی به تفاوت درآمدها و هزینه‌های غیربهره‌ای موسسه دارد. میزان بازپرداخت برای سپرده‌گذاران در یک بانک اسلامی نیز مشابه بانک‌های شرکتی، دقیقاً بستگی به تفاوت درآمد و هزینه‌های غیربهره‌ای دارد که البته موزون به سهم x از درآمد حاصله می‌باشد. به غیر از فاکتور یادشده، ریسک و بازدهی برای سپرده‌گذاران در دو نهاد مالی یکسان و مشابه است. در مقابل، سپرده‌گذاران بانک‌های متعارف، درآمد بهره‌ای از پیش تعیین شده را دریافت می‌کنند و علاوه بر این تسهیم ریسک نیز در این نهاد مالی برای سپرده‌گذاران وجود ندارد.

جدول ۵. بازدهی سپرده‌گذاران و سهامداران در سه نوع نهاد مالی

بانک اسلامی	بانک شرکتی	بانک متعارف	ذی‌نفعان
$x(R-C)$	$D*i + (R-C-D*i) = R-C$	$D*i$	سپرده‌گذاران
$(1-x)(R-C)$		$R-C-D*i$	سهامداران

منبع: محرمی و هاردی، ۲۰۱۳.

برای مقایسه بهتر، برخی پیچیدگی‌های موجود در دنیای واقعی را می‌توان به فروض خود اضافه نماییم. اول اینکه، بانک‌ها (از جمله بانک‌های اسلامی) کلیه سود خود را در قالب سود تقسیم‌شده میان ذی‌نفعان خود تقسیم نمی‌کنند

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

و سهم y از سود را برای اضافه کردن به سرمایه حفظ می‌کنند ($y < 0$) که این میزان می‌تواند برای پرداخت زیان‌های احتمالی نیز مورد استفاده قرار گیرد. سود انباشته^۱ از طریق تغییر در ارزش خالص بانک به صاحبان سهام (مالکان) منتقل می‌شود. در مورد یک بانک تعاونی که امکان انتقال سرمایه در آنها وجود ندارد، سود انباشته متعلق به سپرده‌گذاران فعلی و آتی است و این سود به عنوان سرمایه موروثی برای نسل‌های آتی سپرده‌گذاران در دسترس خواهد بود. دوم اینکه در بانک‌های اسلامی گاهی اوقات ذخایری تحت عنوان "ذخیره معادل‌سازی سود" (PER)^۲ در نظر گرفته می‌شود. این میزان پیش از تخصیص سهم عامل از سود ناخالص کنار گذاشته می‌شود (سهم z از درآمد تخصیص یافته شده به سپرده‌گذاران) تا فرایند سود پرداختی به سپرده‌گذاران و یا سهامداران هموار و تسهیل گردد. (IFSB، ۲۰۱۰)

جدول ۶، بازدهی ذی‌نفعان را با اضافه‌نمودن دو عامل فوق‌نشان می‌دهد. نسبت سود انباشته در کلیه نهادها یکسان نبوده و با علامت (') مشخص شده است. در بانک‌های اسلامی و شرکتی مسأله توزیع بین‌نسلی وجود دارد و سود نگهداری شده در قالب اتحادیه‌های اعتباری و یا اضافه شده به ذخایر بانک‌های اسلامی (PER) الزاما به سپرده‌گذاران تعلق نمی‌گیرد. در این میان استفاده هر چه بیشتر سرمایه ($R-C-D^*i < 0, (1-y) > 1$) در بانک‌های تعاونی و یا ذخایر (PER) ($z < 0$) در بانک‌های اسلامی، ضعیف‌شدن سپرده‌گذاران آتی را به همراه خواهد داشت. علاوه بر این می‌توان گفت رویارویی بانک‌ها با زیان‌های اساسی به معنای ورشکستگی آنها نیست و در بانک‌های اسلامی و شرکتی، سپرده‌گذاران به نسبت‌های مختلف ریسک‌های احتمالی را متحمل خواهند شد.

جدول ۶. بازدهی سپرده‌گذاران و سهامداران با در نظر گرفتن سود انباشته و معادل‌سازی سود

بانک اسلامی	بانک شرکتی	بانک متعارف	ذی‌نفعان
$x(R-C) + (1-z)x(R-C) = (1+x-z)y(R-C)$	$D^*i + (1-y')(R-C-D^*i) = (1-y')(R-C) + y'D^*i$	D^*i	سپرده‌گذاران
$(1-y'')(1-x)(R-C)$		$(1-y)(R-C-D^*i)$	سهامداران
$zx(R-C)$	$y'(R-C-D^*i)$	---	سپرده‌گذاران آتی
$(1-x)(R-C)$	$(R-C)$	D^*i	کل سپرده‌گذاران

منبع: همان

درواقع اشتراک ریسک بین مالکان و سپرده‌گذاران در بانک‌های اسلامی و شرکتی از جمله ویژگی‌های مشترک این دو نوع از نظام بانکداری بوده که تا حد بسیاری به مدیریت داده‌های حسابداری بانک‌ها مربوط می‌شود. در این راستا،

¹ Retained earnings

² profit equalization reserve

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

عدم تقارن اطلاعات و حسابداری پیچیده در شبکه بانکداری ممکن است تا حدودی مشکلات و محدودیت‌هایی را در حوزه نظارت و مدیریت مناسب ایجاد نماید. این در حالی است که تفسیر صورت‌های مالی بانک‌های اسلامی با توجه به ویژگی‌ها و ساختار منحصر بفرد آنها دشوارتر بوده و علاوه بر این، بازدهی آنها بستگی به سودآوری بنگاه‌هایی دارد که تأمین مالی می‌شوند. با این حال، سپرده‌گذاران در یک بانک اسلامی یا شرکتی باید به مدیریت بانک در محاسبه سود و انتخاب شیوه‌های مناسب در پرداخت و ارائه خدمات مالی اطمینان و اعتماد کامل داشته باشند. (آرچر و کریم، ۲۰۰۷)

بانک‌های شرکتی از جمله اتحادیه‌های اعتباری با بانک‌های اسلامی بیشتر از سمت دارایی‌های ترازنامه خود با یکدیگر تفاوت دارند. بانک‌های اسلامی به تسهیم ریسک میان وام‌گیرندگان یا فعالان اقتصادی بر مبنای اصل مبادله و معامله انجام شده در هر دو سطح ریسک‌های بالا و پایین به منظور حمایت از توزیع درآمد احتمالی می‌پردازند. یک بانک شرکتی معمولاً یک نرخ بهره از پیش تعیین شده‌ای را بر روی وام‌های خود مطالبه می‌نماید و در مواردی که با نکول وام‌گیرنده روبرو شود، کل ریسک‌های موجود را بانک شرکتی بر عهده می‌گیرد و در این موارد وام‌گیرنده احتمالاً با هیچ ریسکی به غیر از بدهی محدود خود به بانک روبرو نخواهد بود. اما زمانیکه وام‌گیرنده، عضو شرکت یا اتحادیه اعتباری باشد، در نتیجه وی نیز در معرض کلیه ریسک‌های مربوط به بازدهی شرکتی (ناشی از فعالیت‌های شرکتی) قرار می‌گیرد. با این حال، در صورتیکه فرض شود هر وامی تنها یک سهم کوچک از پرتفوی بانک‌های شرکتی را تشکیل دهد، در آن حالت خطر و ریسک‌های احتمالی با میزان موفقیت پروژه‌های وام‌گیرندگان ارتباط کمتری خواهند داشت.

بانک‌های اسلامی و بانک‌های شرکتی در بعضی از خط‌مشی‌های اصلی کسب و کار نیز با یکدیگر متفاوت می‌باشند. یک بانک اسلامی باید به شیوه‌ای مشابه روش عملیاتی بانک سرمایه‌گذاری فعالیت نماید و مالکیت و سهام کالاها، محصولات و شرکت‌ها را برعهده داشته باشد.^۱ در مقابل، بانک شرکتی یا اتحادیه اعتباری تنها مالکیت دارایی‌های غیر مالی کوچکی را در کنار دارایی‌هایی که برای عملیات خود استفاده می‌کند و یا وثیقه‌هایی ناشی از وام‌های نکول شده، برعهده دارد. بنابراین، توزیع بازدهی حتی زمانی که پروژه‌ها و بنگاه‌های مشابهی تأمین مالی می‌شود، متفاوت خواهد بود. با این وجود، رابطه خاصی بین اصول اساسی تأمین مالی اسلامی و بانک‌های شرکتی به ویژه اتحادیه‌های اعتباری وجود دارد و آن تأکید بر همبستگی میان فعالان این حوزه (مشتریان و بانک) و رد هرگونه شرایط تأمین مالی غیرقانونی یا غیرمنصفانه می‌باشد. در این راستا، اتحادیه‌های اعتباری نیز به صراحت بر روی مفهوم جامعه و به اشتراک گذاشتن مسئولیت‌ها و پاداش‌ها بنا شده‌اند و اگرچه سود از پیش تعیین شده‌ای را بر روی وام‌های خود دریافت می‌کنند اما این نرخ معقول و مناسب است. بانک‌های شرکتی با اهداف غیرانتفاعی و با این

^۱ حتی در مواردی که به طور تخصصی به تأمین مالی خانوار - خرید اتومبیل و مسکن - می‌پردازد بایستی مالکیت و تا حدودی فهرست اموال مربوط به خودروها، آپارتمان‌ها و خانه‌ها را تحت مدیریت خود داشته باشد.

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

شعار که وام‌گیرنده امروز ممکن است پس‌اندازکننده فردا باشد و بالعکس، فعالیت می‌کند، لذا ریسک‌های احتمالی در طول زمان میان آنها به اشتراک گذاشته می‌شود. از این‌رو، همان‌گونه که بانک‌های اسلامی با هدف سودآوری سهامداران خود فعالیت می‌کنند، در نتیجه اتحادیه‌های اعتباری نیز همواره به دنبال افزایش رفاه اقتصادی اعضای خود هستند.

با این اوصاف می‌توان گفت که بانکداری اسلامی شرکتی به نوعی همان بانکداری شرکتی است که با تمرکز بر نیازهای طیف وسیعی از مشتریان شرکتی به ارائه خدمات و راه‌حلهایی مناسب برای پاسخگویی موثر به آنها تنها بر اساس استانداردها و موازین شریعت می‌پردازد. در این شیوه از بانکداری نیز ارائه خدمات به شرکت‌هایی صورت می‌گیرد که فراتر از کسب و کارهای کوچک و با حجم بیشتری از منابع به فعالیت‌های اقتصادی اشتغال دارند. این دسته از شرکت‌ها نیز طیفی از شرکت‌ها از جمله شرکت‌های کوچک و متوسط SMEs تا شرکت‌های چندملیتی را شامل می‌شوند. خدمات این بخش نیز شامل خدمات مدیریت ریسک، مدیریت نقدینگی، تامین مالی متنوع از انواع تسهیلات تا خدمات تامین مالی از طریق بازارهای سرمایه، خدمات ارزی، خدمات تجاری، تامین پروژه‌ها، مدیریت مطالبات شرکت، خدمات تجارت، بیمه و غیره بر مبنای قراردادهای و عقود اسلامی^۱ (مراجعه، اجاره، استصناع، مشارکت و غیره) می‌باشد.

لذا سازماندهی فعالیت یک بانک اسلامی به صورت شرکتی و به ویژه اتحادیه اعتباری مفید بوده و چنین ساختاری می‌تواند با اصول مالی اسلامی سازگار باشد. بانک اسلامی شرکتی با ارائه خدمات متنوع شرکتی باعث افزایش همبستگی در کسب‌وکار می‌شود و همانطور که در فقه اسلامی تأکید شده است، مکانی است که تعهدات و نیازهای ذینفعان مختلف را برای مدت زمان طولانی به رسمیت می‌شناسد. (اقبال و میرآخور، ۲۰۰۴).

بر مبنای پروژه تحقیقاتی انجمن جهانی اتحادیه‌های اعتباری (WOCCU)^۲ که برای اتحادیه‌های اعتباری اسلامی انجام شده است، می‌توان گفت که فعالیت شرکتی‌های مالی اسلامی و شرکتی‌های غیر اسلامی تا حدود بسیار زیادی مشابه یکدیگر بوده، با این تفاوت که در اتحادیه‌های اعتباری اسلامی از نظرات مشاوره‌ای فقها و رهبران مذهبی برای انطباق محصولات و خدمات ارائه‌شده به مشتریان با اصول و معیارهای شریعت، استفاده می‌شود. این انجمن جهانی به معرفی تعدادی از محصولات منطبق بر شریعت برای بانک‌ها و نهادهای مالی اسلامی پرداخته است که در قالب حساب‌های ودیعه (امانت)، وام‌های سرمایه در گردش در قالب عقد مرابحه برای خرید مواد اولیه، سرمایه‌گذاری مالی در قالب عقد مضاربه، تأمین مالی تجهیزات و الزامات مورد نیاز در قالب عقد اجاره و وام‌های ترکیبی از عقود مختلف گنجانده می‌شود. علاوه بر این، شرکتی‌های اسلامی همچنین علاقمند به سرمایه‌گذاری و تخصیص بخشی

^۱ توضیحات لازم در مورد عقود مورد استفاده در هر یک از خدمات شرکتی ارائه شده توسط بانک‌های اسلامی تعاونی در بخش بعدی آورده شده است.

^۲ World Council of Credit Unions

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

از سودهای خود به طرح‌های مربوط به توسعه اجتماعی هستند. در این راستا می‌توان به فعالیت شرکتی‌های اسلامی کشورهای مختلف در کمک به بازسازی مدارس و بیمارستان‌ها و پرداخت کمک هزینه تحصیلی برای دانش‌آموزان محروم اشاره نمود. جدول ۷ نشان می‌دهد که چگونه یک نهاد مالی اسلامی با ادغام دستورالعمل‌های اسلامی و اتحادیه‌های اعتباری می‌تواند به یک بانک اسلامی شرکتی (اعتباری) تبدیل شود.

جدول ۷. اصول اسلامی و اصول شرکتی مالی اسلامی

اصول اسلامی	اصول شرکتی مالی اسلامی
ممنوعیت معاملات مبتنی بر بهره	تأکید بر سرمایه‌گذاری اعضا از طریق ارائه فرصت‌هایی برای خریداری سهام. تسهیلات پرداختی نیز در قالب قراردادهای مالی (عقود اسلامی) بین وام‌گیرندگان و شرکتی‌ها برقرار می‌گردد.
مشارکت در سود و زیان	ایجاد مالکیت برای اعضا از طریق خرید سهم و تسهیم سود در میان اعضا به عنوان سود سهام یا سود تقسیم شده
معاملات بایستی از طریق دارایی‌ها به جای سوداگری مالی تأمین و مورد حمایت قرار گیرند. در این راستا، قراردادهای مالی باید جزئیات محصول یا سرویس خاص خریداری شده و یا فروخته شده را به طور کامل مشخص کند.	ایجاد شرایط لازم برای ارائه تسهیلات از طریق خریداری یک دارایی فیزیکی و اجاره آن به اعضا در قالب عقد اجاره و یا انتقال مالکیت آن به افراد با پرداخت حاشیه سود در قالب عقد مرابحه.
ممنوعیت از انجام فعالیت‌های مالی که به جامعه آسیب می‌رساند.	انجام وام‌دهی تنها بر روی فعالیت‌های منطبق با شریعت.

با توجه به مطالب یاد شده، می‌توان گفت که امکان ایجاد یک بانک اسلامی با ساختار و مالکیت شرکتی وجود دارد. با تبدیل حساب‌های سرمایه‌گذاری (نامحدود) به سرمایه به طور موثر می‌توان بانک را به یک بانک شرکتی تبدیل نمود. در این میان، سپرده‌گذاران تنها تأمین‌کننده مالی صرف نیستند و شکل و نوع قرارداد می‌تواند از شکل مضاربه به مشارکت تغییر یابد. همانند یک اتحادیه اعتباری، بانک اسلامی نیز به عنوان یک نهاد غیر انتفاعی تاسیس می‌شود و اعضای آن می‌توانند به یک جامعه مشخصی محدود شوند. به تمام اعضاء یک سهم به عنوان حق رای‌دهی داده می‌شود و در این حالت، سایر پس‌اندازهای آنها نیز در حساب سپرده‌های اسلامی مشابه باقی خواهند ماند. (گریس و پلگرین، ۲۰۰۶)

چنین رویکردی باعث کاهش ریسک میان مالکان و مدیران یک بانک اسلامی شده و سبب ارتباط نزدیک‌تر میان مسائلی مربوط به ریسک و کنترل آن می‌شود. در یک بانک اسلامی شرکتی، صاحبان سپرده کنترل عملیاتی را به

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

مدیریت بانک واگذار می‌کنند و بنابراین نیازی به اختصاص زمان و تلاش برای انتخاب پروژه‌های سرمایه‌گذاری وجود ندارد. با این وجود، آنها در این حالت، نسبت به زمانی که تنها تأمین‌کننده مالی منفعل باشند، کنترل بیشتری بر استراتژی مدیریت و عملکرد خواهند داشت.

در مجموع می‌توان گفت بانکداری اسلامی با مالکیت متقابل همخوانی دارد که همین مسأله سبب تسهیل و کاهش نگرانی‌های مربوط به انطباق مفاهیم نظارتی و کارایی با اصول شریعت می‌شود. از سوی دیگر، به اشتراک‌گذاری ریسک در میان سهامداران بانک‌های شرکتی با استفاده از مکانیزم‌های تعبیه شده در محصولات مالی اسلامی، نقطه قوتی برای نظام بانکداری اسلامی محسوب می‌شود که در نتیجه می‌تواند منجر به تقویت استحکام مالی نهادهای شرکتی شود.

تجارب بانک‌های شرکتی اسلامی

با توجه به رشد شتابان بانکداری اسلامی و اهمیت بانکداری شرکتی به عنوان یک الزام در فضای رقابتی موجود، بانک‌های اسلامی نیز در حال آماده‌سازی و تجهیز خود برای بهره‌گیری از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های آن بر اساس استانداردها و موازین شریعت هستند. علی‌رغم کوچک بودن سهم بانک‌های اسلامی در حوزه کسب و کار شرکتی نسبت به سایر بانک‌ها با توجه به قوانین و محدودیت‌های موجود، می‌توان گفت تلاش‌های گسترده‌ای در این زمینه صورت گرفته است که در ادامه به بررسی تجربیات برخی از بانک‌های اسلامی شرکتی می‌پردازیم.

➤ بانک اسلامی امارات^۱

بانک اسلامی امارات یکی از فعالان پیشرو در بازارهای بانکداری شرکتی (شرکتی) به شمار می‌رود که هدف اصلی این بانک تأمین کلیه خدمات مورد نیاز مشتریان (شرکت‌های بزرگ و متوسط) در حوزه بانکداری شرکتی و تمرکز بر خلق و ارائه راه‌حل‌های عملی و کارآمد، متناسب با اصول شریعت اسلامی به منظور پاسخگویی موثر و دقیق به نیازهای مشتریان می‌باشد. علاوه بر این تیم تخصصی بانکداری شرکتی این بانک به ارائه خدمات مالی و مشاوره‌ای ارزشمندی به مشتریان خاص خود می‌پردازد و از این طریق سعی در توسعه رابطه بانکی و افزایش اعتماد مشتریان در پیشبرد کسب‌وکارهای خود می‌نماید. باشگاه مشتریان شرکتی این بانک به طور استراتژیک در سراسر امارات متحده عربی واقع شده است. این باشگاه با همکاری شبکه گسترده‌ای از شعب و بستر پیشرفته آنلاین (برخط) و مجهز، قابلیت دسترسی راحت مشتریان و دیدار با آنها را در هر زمان و مکان فراهم می‌نماید.

حوزه بانکداری شرکتی در بانک اسلامی امارات با تمرکز بر بخش‌های مختلف صنایع شامل محصول (ساخت‌وساز و مستغلات)، آموزش و منابع انسانی، عملیات تکنولوژی و ارتباطات، انرژی و منابع طبیعی، بهداشت و درمان، تجارت

¹ Emirates Islamic

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

و بازرگانی است. خدمات و محصولات این بانک در حوزه بانکداری شرکتی بر مبنای دستورالعمل‌های شریعت و استانداردهای اخلاقی عبارتند از انواع وام، تأمین مالی کسب‌وکارها (تجاری)، مدیریت نقدینگی و دارایی، مدیریت ریسک، خدمات ارزی، تأمین مالی از طریق بازارهای سرمایه، تأمین مالی صادرات و واردات و تأمین پروژه‌های زیرساختی که کلیه این خدمات در قالب انواع عقود اسلامی به مشتریان ارائه می‌شود.

تأمین نقدینگی مورد نیاز کسب‌وکار و در نتیجه ایجاد رشد اقتصادی یکی از اجزای کلیدی بانکداری شرکتی در بانک اسلامی امارات به شمار می‌رود. در این بخش بسته‌های متنوع و سفارشی برای تسهیل در تهیه مواد خام، قطعات، لوازم و سایر دارایی‌ها (ثابت)، متناسب با نیازهای سرمایه‌گذاری یک کسب‌وکار طراحی می‌شود. علاوه بر این، به واسطه راهکارهای تأمین مالی موجود به آزادسازی نقدینگی مشتریان پرداخته و با پیشنهاد مراحه اضافی (مضاعف) از طریق محصولات مراحه توانسته است به ایجاد تعادل میان دریافت‌ها و پرداخت‌ها در حساب‌های مختلف مشتریان و همچنین مدیریت وجوه نقد روزانه (یک‌شبه) کمک قابل توجهی نماید. در این راستا، محصولات و خدمات متنوع تأمین مالی بلندمدت برای تسهیل سرمایه و رفع نیازهای گسترده کسب‌وکار با هزینه‌های کارا عمدتاً در قالب عقد مراحه، اجاره و استصناع طراحی شده است.^۱

شبکه گسترده و بین‌المللی بانک اسلامی امارات در حوزه تأمین مالی صادرات و واردات (تهیه اعتبارات اسنادی، ضمانت‌نامه‌ها و غیره) نیز توانسته است با استفاده از مدیریت پشتیبانی قوی خود امکان ارائه خدمات به مشتریان را در سراسر جهان فراهم نماید. در امارات اسلامی، مدیریت نقدینگی یکی از سرویس‌های ویژه بانک برای مشتریان است. جمع‌آوری وجوه نقد در هر نقطه از کشور و واریز به حساب‌های مشتریان، سپرده‌گذاری وجوه آنها در قالب حساب‌های سرمایه‌گذاری، جاری و سپرده به نحوی که بیشترین ارزش افزوده برای سپرده‌های آنها ایجاد شود و همچنین ارائه راهکارهای عملی برای مدیریت نقدینگی کسب‌وکار مشتریان (تعادل در پرداخت‌ها و دریافت‌ها) از جمله خدمات این بانک و ارزش‌آفرینی در حوزه بانکداری شرکتی برای مشتریان است. در جدول ۸، کاربردهای هر یک از عقود اسلامی در بانکداری شرکتی (شرکتی) اسلامی نشان داده شده است.

¹ www.emiratesislamic.ae

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

جدول ۸. کاربرد عقود مختلف در بانکداری شرکتی اسلامی امارات

کاربردها	عقود اسلامی
<ul style="list-style-type: none"> تأمین مالی برای خرید مواد اولیه و خام، قطعات، لوازم، دارایی ثابت و غیره قابلیت استفاده برای رفع نیازهای نقدینگی 	مرابحه
<ul style="list-style-type: none"> اجاره دارایی‌های ثابت شامل ساختمان، زمین، ماشین‌آلات و غیره و همچنین اجاره خدمات مالی 	اجاره
<ul style="list-style-type: none"> تسهیل و تسریع در خریداری کالا و دارایی‌های ثابت قابلیت استفاده در تأمین مالی پروژه‌های زیرساختی، ساخت اموال (زمین، ساختمان) و غیره. 	استصناع
<ul style="list-style-type: none"> قابل استفاده در حساب‌های پس‌انداز و سرمایه‌گذاری مدت‌دار تسهیل در تأمین الزامات مالی عمومی و کلی 	مضاربه
<ul style="list-style-type: none"> تسهیل و تسریع در تأمین مالی الزامات و تعاملات تجاری 	مشارکت
<ul style="list-style-type: none"> قابل کاربرد در محصولات مالی، اعتبارات اسنادی، نظام پرداخت، دریافت و جمع‌آوری وجوه و دیگر خدمات بانکداری 	وکالت
<ul style="list-style-type: none"> تسهیل در تأمین مالی و خریداری کالاهای مصرفی و فاسد شدنی از قبیل دارو، میوه، سبزیجات و غیره 	تورق

بررسی صورت‌های مالی بانک شرکتی اسلامی امارات نشان‌دهنده آن است که سهم دارایی‌های شرکتی در طول زمان از رشد قابل توجهی برخوردار بوده و در سال ۲۰۱۷، حدود ۶۲ درصد از کل دارایی‌های بانک را به خود اختصاص داده است. از سوی دیگر در سال مذکور تسهیلات اعطایی در حوزه کسب‌وکار شرکتی به مشتریان خاص (شرکت‌های بزرگ و متوسط) نیز چیزی در حدود ۳۷ درصد از کل تسهیلات را تشکیل می‌دهد. در مجموع می‌توان گفت که بانک شرکتی مذکور تلاش گسترده‌ای را برای شناخت بهتر محیط کسب‌وکار و اولویت‌بندی نیازهای مشتریان شرکتی برای ارائه راه‌حل و مشاوره‌های تخصصی با بالاترین کیفیت در پیش گرفته است. (گزارش سالیانه بانک، ۲۰۱۷)

➤ بانک میزان پاکستان

بانک میزان پاکستان دارای بخش جداگانه‌ای برای فعالیت و ارائه خدمات مالی و بانکی به مشتریان در حوزه کسب‌وکار شرکتی است. بانک مذکور به ارائه طیف وسیعی از خدمات بانکی و مالی به تعداد زیادی از مشتریان خود از جمله شرکت‌های بزرگ، شرکت‌های چندملیتی و نهادهای دولتی، با هدف توسعه کسب‌وکارهای تجاری و ایجاد روابط بلندمدت با آنها می‌پردازد. این بانک با استفاده از تجارب تیم کسب و کار در حوزه بانکداری شرکتی و همچنین با وجود تیم متخصص شرعی تحت نظارت هیأت مشورتی نظارت قادر به ارائه و تهیه راه‌کارهای مالی و بانکی منطبق

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

با شریعت در حوزه‌های تأمین مالی سرمایه، تأمین مالی صادرات و واردات، تأمین مالی بلندمدت، گشایش اعتبارات اسنادی و تأمین الزامات مالی پروژه‌های مشتریان می‌باشد.

تیم‌های بانکداری شرکتی بانک میزان با هدف توسعه و ارائه محصولات و خدمات مالی و بانکی متناسب با نیازهای مختلف کسب و کار مشتریان سعی در ایجاد تعامل و همکاری با سایر بخش‌ها از جمله مدیریت نقدینگی، بانکداری سرمایه‌گذاری، بانکداری تجاری و بانکداری مصرفی نموده است. علاوه بر این، بانک میزان با استفاده از جامع‌ترین و پیچیده‌ترین سیستم‌ها و پلتفرم‌های دیجیتال (الکترونیکی) به تضمین خدمات و و راه‌کارهای مالی و بانکی قابل ارائه در سراسر جهان می‌پردازد. در حال حاضر بیش از ۲/۳ از مشتریان بانکداری شرکتی بانک میزان را شرکت‌های بزرگ تشکیل می‌دهند که یکی از دلایل موفقیت این بانک در حوزه کسب و کار شرکتی، وجود نظام توانمند و تیم کسب و کار متخصص بانک مذکور است که سبب افزایش اعتماد مشتریان برای انجام فعالیت‌های تجاری و رفع نیازهای مالی آنها شده است.^۱

حوزه بانکداری شرکتی در بانک میزان شامل چهار بخش تأمین مالی سرمایه در گردش، تأمین مالی بلندمدت، خدمات مالی در حوزه تجارت شرکتی و تأمین مالی مجدد صادرات است که بر اساس اصول شریعت و عقود اسلامی به ارائه خدمت می‌پردازند. جدول ۹، روش‌های اعطای تسهیلات و تأمین مالی اسلامی بانک میزان را در حوزه کسب و کار شرکتی نشان می‌دهد. (تارنمای بانک میزان)

جدول ۹. انواع تسهیلات و تأمین مالی اسلامی در حوزه کسب و کار شرکتی

انواع خدمات و تسهیلات	توضیحات	روش‌های تأمین مالی اسلامی
تأمین مالی سرمایه در گردش	<ul style="list-style-type: none"> تأمین کلیه الزامات و محصولات سرمایه در گردش در قالب ساختار مشارکت تأمین نیازهای مالی کلیه شرکت‌های بزرگ در قالب سایر عقود. 	<ul style="list-style-type: none"> مشارکت مرابحه استصناع تأمین مالی از طریق صکوک اسلامی
تأمین مالی بلندمدت	<ul style="list-style-type: none"> اعطای تسهیلات و تأمین مالی پروژه‌های زیرساختی و صنعتی تأمین مواد اولیه و سایر نیازهای مالی پروژه‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> مشارکت کاهنده تأمین مالی از طریق صکوک اسلامی
خدمات تجاری در حوزه کسب و کار شرکتی (تأمین مالی صادرات و واردات)	<ul style="list-style-type: none"> تأمین مالی کوتاه‌مدت و بلندمدت متناسب با نیازهای مشتریان (شرکت‌های بزرگ و چندملیتی) برای واردات ماشین‌آلات و صادرات کالا به منظور توسعه تجارت بین‌الملل گشایش اعتبارات اسنادی ارائه خدمات تجارت در حوزه بیمه اسلامی (هجینگ) و ضمانت‌نامه‌های بانکی 	<ul style="list-style-type: none"> مرابحه سلف

^۱ برای اطلاعات بیشتر به تارنمای بانک میزان مراجعه فرمایید. www.meezanbank.com/corporate-banking

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

بررسی صورت‌های مالی بانک میزان نشان می‌دهد که طی سال‌های مختلف، پرتفوی دارایی‌های شرکتی بانک مذکور علی‌رغم چالش‌های موجود با رشد قابل توجهی روبرو بوده است. این بانک با ایجاد تنوع در ارائه خدمات مالی و بانکی شرکتی متناسب با نیازهای مشتریان خاص خود توانسته است طی پنج سال اخیر، رشد متوسط ۳۱ درصدی را تجربه نماید. در حوزه تأمین مالی کسب‌وکار تجاری (صادرات و واردات) نیز از لحاظ حجم و درآمد به ترتیب دارای رشد ۲۰ درصد و ۲۸ درصدی در سال ۲۰۱۶ بوده است.

➤ بانک رعیت مالزی

بانک رعیت یکی از بزرگ‌ترین بانک‌های شرکتی اسلامی در مالزی است که با دارایی بیش از ۲۰ میلیارد دلار در طبقه‌بندی بانک‌های برتر شرکتی در جهان نیز قرار گرفته است. در واقع، ایجاد نهادهای شرکتی در مالزی به سال ۱۹۲۲ و قبل از استقلال این کشور به دوران حکومت استعمار انگلیس باز می‌گردد. در این سال شرکتی‌ها با هدف از بین‌بردن بدهکاری‌های مالی کشاورزان و مزدبگیران شکل گرفتند. اولین نهاد شرکتی در سال ۱۹۲۲ تأسیس شد و اندیشه صرفه‌جویی از طریق نهادهای شرکتی و موسسات اعتباری با هدف اولیه ایجاد عادت به صرفه‌جویی و پس‌انداز میان اعضا شکل گرفت. به تدریج با تشکیل موسسات (اتحادیه‌های) اعتباری و پس‌انداز بیشتر، استقبال اعضا نیز افزایش یافت و در نتیجه این موسسات به ستون فقرات نهضت شرکتی مالزی تبدیل گردید.

در حال حاضر، نهادهای شرکتی تقریباً در تمام زمینه‌های تجاری فعالیت می‌کنند و علاوه بر فعالیت‌های جاری اعطای وام و اعتبار به سمت فعالیت‌هایی سیر می‌کنند که ماهیت آن عمدتاً چند منظوره است. به نظر می‌رسد شرکتی‌ها در تحقق اهداف چندگانه کارایی لازم را داشته و قوی عمل کرده‌اند، زیرا تعداد اعضا، سرمایه و سود سهام پرداختی آنها قابل ملاحظه بوده است. در میان بانکداری شرکتی و اتحادیه‌های اعتباری استخوان‌بندی نهضت را تشکیل می‌دهند. (بورتسوجی، ۱۳۹۰) در حال حاضر، حدود ۸ هزار و ۷۷۰ واحد تعاونی (شرکت‌های اعتباری و چندمنظوره) به فعالیت در حوزه کسب‌وکار شرکتی می‌پردازند که عمده فعالیت شرکتی‌ها در حوزه بانکداری از طریق بانک رعیت انجام می‌پذیرد.^۱ بانک رعیت مالزی در سال ۱۹۵۴ بر اساس مقررات شرکتی مصوب ۱۹۴۸ تأسیس گردید و در سال ۲۰۰۲ با ایجاد تحولی در ساختار آن از نظام بانکداری متعارف به نظام بانکداری مبتنی بر اصول شریعت تبدیل شد. هدف از ایجاد این بانک، رفع مشکلات مربوط به ارائه تسهیلات اعتباری به اعضا و جذب منابع مالی جهت شرکت‌های شرکتی مناطق روستایی و اتحادیه‌های شرکتی بر مبنای اصول شریعت می‌باشد. علاوه بر این با توجه به شرکتی بودن بانک،

¹ <https://www.mehrnews.com/news/361387>

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

بالا بردن وضعیت اقتصادی اعضا از طریق مشارکت در فعالیت‌های سودآور و ارائه خدمات مالی و بانکی از اولویت‌های بانک رعیت به‌شمار می‌رود. عضویت در بانک شرکتی رعیت به دو صورت شخصی و شرکتی امکان‌پذیر است.^۱ تأمین مالی کوتاه‌مدت، تأمین مالی تجاری، مدیریت نقدینگی (تعادل در پرداخت و دریافت)، تجزیه و تحلیل کسب‌وکارهای مشتریان، شناسایی فرایندهای کاری، تأمین مالی صادرات و واردات، پیشنهاد ارائه طیف وسیعی از تسهیلات متنوع و نوآورانه متناسب با ساختارهای مالی مشتریان و مشاوره‌های استراتژیک از جمله خدمات ارائه‌شده به مشتریان هستند. این بانک با ارائه محصولات و تولیدات اسلامی به مشتریان خود توانسته است در سال ۲۰۱۶ جایزه برترین بانک شرکتی اسلامی^۲ را دریافت نماید.

یکی دیگر از سرویس‌های ویژه بانک، قبول سپرده و جذب منابع مشتریان به منظور اعطای تسهیلات مورد نیاز مشتریان شرکتی (شرکت‌های کوچک و بزرگ) می‌باشد. در این میان، گواهی بدهی قابل انتقال اسلامی^۳ یکی از ابزارهای مورد استفاده بانک رعیت مالزی است که از این طریق به جمع‌آوری پس‌اندازهای داخلی عموم مردم پرداخته و شرکت‌های مالی واجد شرایط می‌توانند از آنها برای تأمین مالی و خرید کالا بهره‌مند گردند. گواهی مذکور بر اساس عقد تورق^۴ ایجاد و توسط شورای مشورتی شریعت و بانک مرکزی مالزی مورد حمایت و تأیید قرار گرفته‌اند. جدول ۱۰، انواع خدمات و تسهیلات قابل ارائه برای فعالیت‌های تجاری شرکت‌ها را در بانک شرکتی اسلامی رعیت نشان می‌دهد.

جدول ۱۰. محصولات اسلامی قابل ارائه بانک رعیت برای کسب‌وکارهای شرکتی

عقد	محصولات
تورق ^۵	• تأمین مالی برای خریداری اموال و دارایی مورد نیاز یک کسب‌وکار شرکتی.
	• تأمین مالی پروژه‌های زیرساختی (ساخت پل و غیره) به منظور خریداری زمین و هزینه‌های توسعه‌ای.
	• اعطای خطوط اعتباری به شرکت‌ها و تأمین مالی برای جبران هزینه قراردادهای دولتی
	• تأمین مالی سرمایه در گردش برای توسعه کسب‌وکار شرکتی
	• تأمین مالی مدت‌دار برای خریداری ماشین‌آلات و غیره.
مراجعه	• تأمین مالی تجاری و ارائه خدمات و تسهیلات مورد نیاز مشتریان برای تسهیل فعالیت‌های تجاری در سطح داخلی و بین‌المللی

^۱ برای اطلاعات بیشتر به تارنمای بانک رعیت مالزی مراجعه فرمایید. <http://www.bankrakyat.com.my>

^۲ Islamic Retail Banking Awards (IRBA) & Global Islamic Finance Awards (GIFA)

^۳ Negotiable Islamic Debt Certificate (NIDC)

^۴ در ارتباط با این عقد اختلاف نظر و بحث‌های فراوانی در بین اهل سنت از جهت فقهی و اقتصادی مطرح است و از نظر اهل شیعه، استفاده از این عقد با توجه به ویژگی‌های آن محل اشکال است.

^۵ در حالت به کارگیری عقد تورق، سود دریافتی توسط بانک بیشتر از عقد مراجعه می‌باشد.

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

• تأمین مالی سرمایه در گردش (خرید کالا، مواد اولیه و سایر ملزومات برای انجام فعالیت‌های تجاری مشتریان)	
• خدمات تأمین مالی صادرات و تهیه اعتبارات اسنادی	وکالت
• خدمات مرتبط با نظام پرداخت، دریافت و جمع‌آوری وجوه و دیگر خدمات بانکداری	
• خدمات تأمین مالی واردات و تهیه ضمانت‌نامه‌ها بانکی و حمل‌ونقل	کفالت
• برنامه‌های تأمین مالی توسعه‌ای در مناطق روستایی (آموزش کودکان در زمینه منافع پس‌انداز و غیره)	قرض

بررسی صورت‌های مالی بانک رعیت نشان می‌دهد که طی سال‌های مختلف، پرتفوی دارایی‌های شرکتی بانک مذکور با ثبات و از نوسان کمی برخوردار بوده است. این بانک با ایجاد تنوع در ارایه خدمات مالی و بانکی شرکتی متناسب با نیازهای مشتریان خاص خود توانسته است طی پنج سال اخیر رشد متوسط ۱۱ درصدی را در ارائه تسهیلات به مشتریان شرکتی خود تجربه نماید. علاوه بر این، مالزی دو موضوع فقرزدایی و عدالت اجتماعی را از طریق بخش تعاون مورد پیگیری قرار داده است و به دنبال تشکیل بانک بین‌المللی تعاونی کشورهای اسلامی است که از این طریق بتواند به عنوان پیشگام در عرصه‌های بین‌المللی حضور گسترده‌ای داشته باشد.

جمع‌بندی و پیشنهادات

- بانکداری شرکتی به عنوان یکی از ارکان اصلی استراتژی کلان بانکداری جامع با بکارگیری در بیشتر بانک‌های تجاری بزرگ و تراز اول جهان از طریق ارائه مجموعه‌ای از خدمات بانکی مورد نیاز از جمله الزامات اولیه شرکتی، تسهیلات اعتباری سرمایه در گردش و تأمین مالی پروژه‌ها و غیره به مشتریان خاص خود توانسته است به شاه کلید تخصیص بهینه منابع، مدیریت بهینه نقدینگی و سودآوری بانک‌های تجاری و تخصصی تبدیل شود.
- بانک‌های اسلامی و شرکتی با وجود تفاوت‌هایی در عمل اما دارای ایدئولوژی و هدف مشابهی هستند و آن ارایه محصولات سفارشی و تأمین مالی فعالیت‌های اقتصادی بنگاه‌ها در راستای خدمت‌رسانی به جامعه است. از سوی دیگر، با وجود تناسب لازم دستورالعمل‌ها و ساختار موجود در بانک‌های شرکتی با احکام و قواعد اسلامی در زمینه مشارکت و تسهیم ریسک، بایستی ایجاد انگیزه و تقویت آن برای حصول اطمینان از کسب منافع پس‌اندازکنندگان در مورد نحوه تصمیم‌گیری و تسهیم ریسک مورد توجه جدی قرار گیرد.
- نحوه محاسبه پرداختی و پاداش به سپرده‌گذاران در بانک‌های اسلامی و بانک‌های شرکتی متغیر بوده و بستگی به عملکرد کلی بانک دارد. در این راستا، سپرده‌گذاران در هر یک از نهادهای یادشده پاداش کلی بر مبنای مابه‌التفاوت درآمد و هزینه‌های غیر بهره‌ای دریافت می‌کنند و ریسک‌های موجود نیز بین آنها به اشتراک گذاشته می‌شود.

بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی اصلاحات ساختاری برای ثبات مالی

تهران، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما - ۲۹ و ۳۰ خرداد ۱۳۹۷

- به اشتراک‌گذاری ریسک در میان سهامداران و اعضای بانک‌های شرکتی و دسترسی به محصولات پس‌انداز که در معرض ریسک شرکت قرار می‌گیرند، باعث انعطاف‌پذیری بیشتر این نهاد مالی شده و حتی منجر به تقویت انگیزه برای مدیریت بهتر آن‌ها می‌گردد. لذا، استفاده از مکانیزم‌های تعبیه شده در محصولات مالی اسلامی، نقطه قوتی برای نظام بانکداری اسلامی محسوب می‌شود که می‌تواند منجر به تقویت استحکام مالی نهادهای شرکتی نیز شود.
- به نظر می‌رسد موسسه‌ای با مالکیت و اصول بانکداری شرکتی و به ویژه اتحادیه اعتباری می‌تواند بر اساس معیارها و اصول اسلامی فعالیت نماید و علی‌رغم ضرورت انطباق فعالیت‌ها و محصولات طراحی شده با اصول شریعت، همواره مزیت‌هایی در انجام برخی از خدمات کسب و کار شرکتی برای آنها وجود دارد.
- در مجموع با توجه به منافع به‌کارگیری مدل کسب‌وکار شرکتی می‌توان گفت، خدمات شرکتی بایستی به نحوی تدوین شوند که نمایانگر روحیه نوآورانه و توانایی‌های متناسب با نیازهای خاص مشتریان و شرایط بازار باشند. از این رو، راه‌اندازی بانکداری شرکتی و اجرای این رویکرد در ایران به عنوان یک الزام در فضای رقابتی شبکه بانکی مفید بوده و از طریق بخش‌بندی اثربخش و انتخاب مشتریان شرکتی به صورت کارآمد و متناسب با جذابیت‌های بازار و ظرفیت‌های داخلی می‌تواند نقش بسزایی در بهینه‌سازی نسبت تسهیلات به فعالیت‌های اقتصادی و در نتیجه سودآوری بانک‌ها ایفا نماید.
- در پایان با توجه به قابلیت‌ها و مزیت‌های مدل کسب‌وکار شرکتی در نظام بانکی، اصلاحات و راه‌کارهای زیر برای پیشبرد اهداف بانکداری شرکتی پیشنهاد می‌گردد:
- ✓ تقویت ساختار سازمانی بانک و تجدید ساختار بانک برای ارائه بهتر خدمات بانکداری شرکتی. در این میان می‌توان واحدهای تخصصی و بخش‌هایی کوچک در داخل بانک‌ها با اختیار و استقلال عمل ایجاد نمود تا با همکاری با دیگر واحدهای بانک به صورت یکپارچه به سرویس‌دهی و ارائه خدمات بانکی و مالی به مشتریان شرکتی بپردازند.
- ✓ آموزش نیروی انسانی و ارتقای مهارت کارکنان بانکی (در سطح مدیر و کارشناسان بانکی) در بکارگیری و استقرار مدل کسب‌وکار بانکداری شرکتی در بانک‌ها و همچنین تعریف محصولات جدید و یا به‌روزر کردن محصولات کنونی بر اساس نیازهای مشتریان شرکتی. (ایجاد تیم تخصصی شرکتی)
- ✓ تغییر ضوابط و مقررات موجود در بانک به منظور گذر از بانکداری سنتی و تعامل بیشتر با بانک مرکزی و مراجع قانونگذار به منظور تدوین مقررات منعطف و جدید بانکداری شرکتی در راستای بکارگیری مکانیزم‌های انگیزشی و جذب مشتری.

منابع:

۱. باقری، احسان. (۱۳۹۳). تعریف درست بانکداری شرکتی، مجله توسعه صادرات، شماره ۱۱۸.
۲. بورتسوجی، مرضیه (۱۳۹۰). سیر تحوت تعاونی‌ها در مالزی برگرفته از <http://seiretahavol.blogfa.com/post-39.aspx>
۳. رابطی، رئوف. (۱۳۹۴). بانکداری شرکتی و ارزش‌آفرینی برای مشتریان، ماهنامه سازمان برتر، شماره ۱۰.
۴. سرمد، غلامعلی. (۱۳۷۲). مروری بر بانک رعیت مالزی، مجله تعاون، شماره ۳۰.
۵. سعیدی، جواد. (۱۳۹۳) بانکداری شرکتی مدل جدید کسب‌وکار و توسعه صادرات، دنیای اقتصاد، شماره ۳۳۲۳.
۶. لارنتیس، جیاکومو. (۱۳۹۳). بانکداری شرکتی: استراتژی و ساختار، ترجمه ابوالفضل جعفری و دیگران، چاپ اول، انتشارات جهان نو.
۷. مدل بانکداری شرکتی. (۱۳۹۵)، برگرفته از سایت <http://tahlilbank.com/1395/388>
8. Al-Muharrami, Saeed and Hardy, Daniel C (2013), Cooperative and Islamic Banks, IMF working Paper, No 13/184.
9. Archer, Simon, and Karim, Rifaat Ahmed Abdel (2007), Capital Structure, Agency Theory and Corporate Governance Issues in Islamic Banks, presentation of the Philipps University of Marburg, Germany.
10. Emirates Islamic Bank, (2017). Annual Report 2015-2017.
11. Ernest & Young. (2013), Successful Corporate banking, Report of Research.
12. Global Corporate and Investment Banking: An Agenda for Change, (2014), McKinsey & Company.
13. Grais, Wafik, and Matteo Pellegrini (2006), Corporate Governance and Stakeholders' Financial Interests in Institutions Offering Islamic Financial Services, World Bank Policy Research Working Paper 4053.
14. Iqbal, Zamir, and Abbas Mirakhor (2004), Stakeholders Model of Governance in Islamic Economic System, Islamic Economic Studies, Vol. 11, No. 2, pp. 43-62.
15. Islamic Financial Services Board (2010), Guidance Note on the Practice of Smoothing the Profits Payout to Investment Account Holders
16. Large Corporate Banking Trends - Europe Associates Greenwich. (2016), For more information refer to www.greenwich.com
17. The Banker (2013, 2016), Top 500 Islamic Institutions.

18. Wallin, Michael (2015). Developing an analytics-driven sales process: a case study in the field of corporate banking Aalto University School of Science Degree Programme in Industrial Engineering and Management, Master's Thesis.
19. World Council of Credit Unions (2016), Statistical Report, World Council of Credit Unions.
20. www.banki.ir/bank-ha/40652
21. www.bankrakyat.com.my
22. www.cambridge-ifa.net
23. www.emiratesislamic.ae/corporate-banking
24. www.gifaawards.com
25. www.greenwich.com
26. www.meezanbank.com/corporate-banking
27. www.mehrnews.com/news/361387